

Το ελληνικό έθνος, γένεση και διαμόρφωση του νέου ελληνισμού

ΝΙΚΟΣ Γ. ΣΒΟΡΩΝΟΣ

Επιμέλεια: Νάσος Βαγενάς, Πόλις, 2004

Σημείωμα ανάγνωσης

Υπάρχει μια διάχυτη αμνηχανία της προοδευτικής ιστοριογραφίας προς τον Ν. Σβορώνο της ύστερης περιόδου. Αποτυπώνεται και στην εισαγωγή του εν λόγω βιβλίου και αλλού. Αυτή η αμνηχανία είναι σημαντική και εν πολλοίς δικαιολογημένη. Ο Σβορώνος υπερασπίζεται και περιγράφει μίαν έννοια «συνέχειας» του Ελληνισμού στους αιώνες. Αυτό το θέμα είναι ακανθώδες και άλυτο, υπό την έννοια πως δεν έχουμε μίαν τελεσίδικη επικράτηση είτε των υποστηρικτών είτε των αρνητών της ύπαρξής της (συνέχειας). Αυτό κάτι σημαίνει νομίζω για την κακή διατύπωση του ερωτήματος. Για την διατύπωση του με βάση άλλα συμφραζόμενα που δεν ταιριάζουν στα Βαλκάνια και την Ανατολική Μεσόγειο.

Όσον αφορά τον Ν. Σβορώνο έχω την εντύπωση πως οι ιδέες του κινούνται από μια ανομολόγητη ανάγκη, από μια ιστορικά θεμελιωμένη και πολιτικά βάσιμη κατανόηση ή έστω μια βιωμένη διαπίστωση κι όχι από την έρευνα και τα τεκμήρια που παρουσιάζει. Φτιάχνει μια γενικευτική θεωρία που αισθάνεται ότι χρειάζεται αλλά δεν μπορεί να συσταθεί εκείνη την εποχή. Ούτε η αριστερή ιστοριογραφία το επιτρέπει, ούτε η ευρωπαϊκή σκέψη είναι έτοιμη, ούτε η έρευνα έχει φέρει στην επιφάνεια τα απαραίτητα υλικά. Πολλές από τις θεμελιακές θέσεις του Σβορώνου μοιάζουν αδύναμες, ακόμα και η πυρηνική θέση ανοχής της συνέχειας οδηγεί στην ανάδειξη εγγενών αντιφάσεων του προοδευτικού αφηγήματος και το οδηγούν σε κρίση. Κοντολογίς ανοίγει τους ασκούς του Αιόλου.

Η σχέση με τον Αρχαίο κόσμο, την Δύση, και την Χριστιανική Ανατολή είναι διαμεσολαβημένη και δεδομένη, ανεξέταστη, δογματική. Είναι π.χ. εντυπωσιακή η εύκολη «πληρότητα» που αποδίδει στις δύο πρώτες. Σήμερα τρομάζει η απλοϊκότητα της. Όμως, αυτά δεν χαρακτηρίζουν τον Ν. Σβορώνο, αλλά την εποχή του. Και σε μεγάλο βαθμό και την δική μας ακόμα. Δυστυχώς το αντίπαλο δέος της ελληνοκεντρικότητας συσπειρώνει ένα μεγάλο μέρος των προοδευτικών στοχαστών

μας από μια ουσιαστική και τολμηρή κριτική που θα γινόταν από μίαν «έτερη» θέση. Όπως έκαναν τα μέλη της σχολής της Φρανκφούρτης που χωρίς να είναι σιωνιστές ή «πιστοί» Εβραίοι αντλούσαν μίαν «άλλη» φωνή, μίαν άλλη οπτική γωνία από την συνείδηση της εβραϊκής «ετερότητας», από ένα «πουθενά», δίνοντας έτσι ανάσα στην Ευρώπη και ίσως μια παράταση ζωής.

Ο συγγραφέας επικαλείται την οικουμενικότητα και τη λαϊκότητα με πολύ ελαστικό τρόπο. Η μεροληψία του είναι ανάλογη με το θάρρος του να καταπιαστεί με αυτά τα «δύσκολα» θέματα. Φαίνεται πως, με τον ίδιο τρόπο που στον καιρό της ευρωπαϊκής κρίσης του 2010 και πέρα βρήκαμε μπροστά μας την εθνική ανεξαρτησία ως αναπόφευκτο πεδίο διαμάχης και εργαλείο περιγραφής και νοηματοδότησης της σύγκρουσης, έτσι και τότε δεν γινόταν να μην αναληφθεί η εθνική αφήγηση διότι ούτε πολιτικό μέτωπο μπορούσε να υπάρξει ευρύ αλλά ταυτόχρονα υπήρχε ένα υπόλοιπο, ένα βίωμα διαφοράς, μια εκκρεμότητα, αναπάντητη όσο και κρίσιμη. Ο Ν. Σβορώνος απέτυχε κατά την γνώμη μου. Αλλά έφερε στην επιφάνεια την αίσθηση πως και το αφήγημα της «ασυνέχειας» δεν είναι επαρκές. Μια απορητική επίγευση μένει και μια αίσθηση πως η αμνηχανία που έχουν οι «προοδευτικοί» φίλοι του Χ. Βακαλόπουλου για την σχέση του με την λαϊκότητα και την Χριστιανική Ανατολή είναι ανάλογη με αυτήν που έχουν σοβαροί ιστορικοί με τον Ν. Σβορώνο, μιλάμε κατ' ουσίαν για τους συνεχιστές του μια που ο Ν.Σ. δεσπόζει στην Ιστορία της Ελληνικής ιστοριογραφίας.

Μια απεδαφικοποιημένη καθαρότητα χωρίς εθνικές ή πολιτισμικές αναφορές άλλες από τις δυτικοευρωπαϊκές (που στις περιοχές που γεννήθηκαν λειτουργούν διότι κατ' εξοχήν έχουν εδαφικό έρεισμα και πατίνα ιστορική εθνική και πολιτισμική) αποδεικνύεται ευάλωτη σε αφηγήματα άλλων ιστορικών αφηγημάτων με πολιτικούς-οικονομικούς στόχους.

Με άλλα λόγια η Ελληνική ετερότητα (ή διαφορά αν θέλετε) και το ερώτημα αν υπάρχει και πόσο σημαντική είναι, όλο αυτό το ζήτημα, δεν θα λυθεί. Και σαν να μην έφτανε αυτό δεν θα επιτρέψει (χωρίς μεγάλους κινδύνους, συμβολική βία και καταστολή) ούτε και να απωθηθεί. Ο τόπος, το πραγματικό, διαφεύγει του θεωρητικού φορμαλισμού αλλά ταυτόχρονα απαιτεί να προσπαθήσουμε να τον αναλάβουμε. Όσο πυκνώνει ιστορικά τόσο διαφεύγει των ορισμών μας (βλέπε «Ιστορικούς λαούς» όπως θεωρεί λαούς σαν τον Ελληνικό και τον Εβραϊκό ο Ν. Σβορώνος). Η άρνηση μας να δούμε στο Βυζάντιο μια πολύπλοκη κοινωνία και η ταύτιση μας με πολεμικές περασμένων εποχών στο όνομα της «προόδου» είναι ένας θλιβερός επαρχιωτισμός. Η δε απροθυμία να δούμε τις επιπτώσεις της προοδευτικής επιστημολογίας σε όλο της το εύρος και να συνεχίσουμε να βλέπουμε τον Διαφωτισμό ως «οικουμενικό» τουλάχιστον εκπλήσσει.

28 Μαΐου 2015